

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIAZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 69051 lili@lyhaber.com
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 054-4436366, פקס: 09-9579540

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל **ה J ה 6 ב ה** גליון 58, ספטמבר-אוקטובר 2011 תשרי-חשוון תשע"ב

קצרים

רחל הרצוג, דוקטורנטית
 בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת בן-גוריון, מבקשת לסייע לה באיסוף מידע על אודות רופאים יוצאי קרקוב, ניצולי שואה, שעלו ארצה בין השנים 1945-1957. המידע נדרש לעבודת דוקטורט, בנושא התערות רופאים ניצולי שואה, שעלו ארצה בין השנים 1945-1957, במערכת הבריאות בארץ ובחברה הישראלית.

במסגרת המחקר מנסה גב' הרצוג לאסוף עדויות, על העבר המקצועי בחו"ל ובארץ, עד לפרישתם ממעגל העבודה, וללמוד על דרך היקלטותם בארץ, במערכת הבריאות, על הסיוע שקבלו בתהליך קליטתם, על מסלול הקידום המקצועי שלהם מאז הגעתם ארצה, אחרי פעילות מקצועית מיוחדת שלהם, פעילות ציבורית אם הייתה, פעילות להנצחת השואה, לברר כיצד נראו בעיניהם מדינת ישראל והחברה הישראלית וכו'.

כל מידע בנושא נא לשלוח אל ayala9@netvision.net.il או לטל' 052-2335766

ג'פרי וייסגארד פרסם
 מדריך לגנאולוגיה של יהודי קרקוב, במטרה לסייע למי שמבקש ללמוד אודות אבותיו. המדריך מכיל 112 עמודים באנגלית, וכולל רשימה מרשימה של מקורות גנאולוגיים העומדים לרשות החוקר. מחיר המדריך כולל דמי משלוח - 10 דולר, ולהזמנות יש לפנות אל weisgard@hotmail.com

מפגש לקראת הקמת מוזיאון יהודי קרקוב

מר **מיכאל ניוזאביטקובסקי**, מנהל מחלקת המוזיאונים בקרקוב, וסגנו מר **יאצק סאלבינסקי**, מגיעים לראשונה לביקור בן שבוע בישראל. מטרת הביקור היא להכיר ולבקר במוזיאונים בישראל העוסקים בנושא השואה והמורשת, ובין השאר יבקרו בבית התפוצות, ב"יד ושם" ובמוזיאון ישראל.

אחר הצהריים של יום ג' ה-11 באוקטובר יוקדש למפגש עם יוצאי קרקוב. המפגש, בפולנית, יתקיים בשעה 17:00 באולם יצחק שבתיון עירוני ה', רחוב בן יהודה 227, תל אביב.

מחלקת המוזיאונים של קרקוב שוכנת בארמון קשישטופר, שהוקם בשנת 1899, ונמצא בככר המרכזית של העיר. למוזיאון יש 14 מוזיאונים משנה המפוזרים ברחבי העיר וביניהם: המוזיאון במבנה בו שכן מפעלו של שינדלר, ובו מוצגת תערוכת קבע "קרקוב הכבושה 1939-1945" ותערוכות מתחלפות (הקרובה תעסוק בנשים יהודיות בגטו); המוזיאון בבית הכנסת הישן שברובע קזימיז'י שתערוכת הקבע בו היא יודאיקה שנאספה אחרי המלחמה, ובעזרתה לומד המבקר במוזיאון על המנהגים היהודיים ליהודים בימי חול ומועד. במקום מוצגת תערוכה מתחלפת על הגימנסיה העברית של העיר. במוזיאון שנמצא במבנה

ששימש את בית המרקחת של חסיד אומות העולם **תדאוש פנקביץ**, ואשר המשיך לפעול בכל תקופת קיומו של הגטו, והיה מקום מפגש חשוב ליהודים יש תערוכה המציגה תמונות של בית המרקחת אז, ותערוכה מתחלפת.

פרנסי העיר קרקוב מבקשים להקים מוזיאון אשר ייחוד להיסטוריה והתרבות של יהודי העיר, שבה חיו לפני המלחמה כ-60 אלף יהודים. **מר אוגניוש דודה**, מנהל המוזיאון היהודי בבית הכנסת הישן שברחוב שרוקה, סבור כי בפולין של היום יש שני מקומות המזוהים מאד עם ההיסטוריה של העם היהודי: ורשה – סמל ההתקוממות היהודית, ואושוויץ – סמל המוות. לאלה הוא מציע להוסיף את קרקוב – כסמל לחיים היהודיים שפרחו בעיר במשך כמעט אלף שנים. לדבריו השטח הקטן של המוזיאון הקיים מאפשר הצגתם של מספר קטן בלבד של מוצגים, ואין בו מקום מתאים לפעילות תרבותית.

במוזיאון היהודי הקיים מבקרים כ-120,000 איש מידי שנה, ואין אפשרות להגדיל את מספר המבקרים במקום הקיים. לפי ההצעה הנוכחית יוקם מוזיאון חדש בסמוך למבנה הקיים, על חלקה בשטח של 1257 מ"ר שבעלות הקהילה היהודית בין הרחובות ככר בוול (Bawol) ודיורור (Dajwor).

פולין האחרת

צעירים מבאים בבית קפה בקז'ימייז'

"כשהתחלנו עם הפסטיבל ב-1988 הסכימו רק מעטים להכיר בו. ישבנו כ-20 יהודים ופולנים שבאו, בתיאטרון קטן ועלוב. חלק מהאנשים חבש כיפה ואני שמעתי שהם אמרו 'אנחנו יהודים ולא מפחדים יותר, על אף שרובם לא היו יהודים'. 'בפסטיבל שאחרי, באו חברים יהודים, ארגנו הרצאות, הקמנו ישיבה רפורמית ועשינו קידוש עם חלה, דגים ונרות. זה היה מדהים'."

הרנסנס היהודי לא נעצר בקרקוב. בלובלין, שבה נולדה התורה החסידית, הרוח היהודית שבה לכל אחת מסימטאותיה המפותלות של העיר. בוורשה מתעורר לתחייה תיאטרון יהודי פעיל מאוד בשם תיאטר גידובסקי, שהעלה לא מזמן את "קרום" של חנוך לוין שזכה להתעניינות עצומה.

גם ריקודי עם הם חוזר למודה בבירה הפולנית ובאחד הערבים אני פוגשת את פאבל שמספר בהתרגשות: "זה נהדר, אתמול צירפנו יותר ממאה איש למעגל'."

קורבנות או תלויים

בפולין שתי גישות המתנגשות זו בזו. האחת, שהיא הנרטיב השולט, רואה בפולנים חלק מקורבנות מלחמת העולם השנייה ומתנערת לחלוטין מחלקם כמשתפי פעולה אקטיביים עם הנאצים. השנייה מתחילה לגרד את פצעי העבר ומנסה להתמודד עם השלדים בארון.

כמעט כל אחד מהמרוויחים בכתבה טרח לציין באוזני, יותר מפעם אחת, שמספר חסידי אומות העולם הגדול ביותר ביד ושם ניתן לפולנים. כשאני אומרת לאחד מהם שסבי תמיד היה אומר לי ש"הפולנים היו משתפי פעולה. יותר גרועים מהנאצים אפילו", הוא שולף ציפורניים: "הממשלה שלנו ברחה והייתה אחת מהיחידות שלא שיתפו פעולה עם הנאצים, איך אתם יכולים לקרוא לנו משתפי פעולה?". "יאני יודע מה הישראלים חושבים עלינו", אומר לי חבר אחר. "הם מקשרים אותנו רק עם מחנות השמדה. אנחנו 'אנטישמיים', 'רוצחים' ו'משתפי פעולה'."

"חבל לי שמלמדים את הישראלים לפחד מאיתנו", פותחת קאשה את הפצע שמטריד את הפולנים יותר מכל ביחס עם ישראל – המשלחות למחנות. לטענת רוב הפולנים, הנוער הישראלי חווה את פולין כמוזיאון למוות ומקבל נרטיב לפיו הפולנים לקחו חלק פעיל ואקטיבי בהפעלת מחנות הריכוז וההשמדה. קאשה, ששוקדת בימים אלה על הדוקטורט של השלמה העוסק במשלחות הישראליות לפולין, מנסה להציג את פולין כנקייה מאנטישמיות: "יתראי. אין בפולין אבטחה בבתי הכנסת, כמו בכל אירופה. מאז שאני חיה לא קרה פה כלום'."

סבי ודאי היה מתהפך בקברו אם היה קורא את הכתבה הזו, על הרנסנס היהודי ששוטף את פולין. האיש שכל ימי חייו לא חסך במילים קשות כנגד הפולנים, היה בוודאי מבוועת מהעובדה שנכדתו האהובה ביקרה בשנה האחרונה כבר ארבע פעמים במקום שהפך במהלך מלחמת העולם השנייה לבית הקברות היהודי הגדול ביותר בעולם.

ואני מודה – נכבשתי. פולין, או פולניה כמו שקראו לה בבית, המקום שהיה מקולל עבורו, הפך עבורי למקום מאיר פנים ועוטף. למקום שבו אני מתרגשת בכל פעם מהמפגש האוטנטי עם צעירים פולנים קתוליים, תאבי סקרנות לתרבות היהודית, לשפה, לאוכל ולמוסיקה.

ברור לי שחלק מזהותי קבורה במקום הזה, ואין מחנה מוות שלא ביקרתי בו בשנה האחרונה, אבל הלב שלי נמשך במקביל גם לרענונות ולחיות הפועמת של פולין החדשה.

ברובע היהודי של קרקוב, קז'ימייז', כבר לא גרים כמעט יהודים, אבל הוא אחד המקומות הכי "חמים" בפולין. סטודנטים צעירים השתלטו עליו והוא עמוס בפאבים, מסעדות וגלריות שוקקות. הרובע מארח גם את הפסטיבל היהודי המסורתי, שמתקיים כבר שני עשורים ובכל שנה צובר עוד ועוד תאוצה.

באוטובוס, בדרך לקז'ימייז', אני מתיישבת ליד בחורה פולניה ומגלה במקרה שגם היא לומדת יהדות. "יש אצלנו בפקולטה למעלה ממאה תלמידים. רובנו נוצרים קתולים. לומדים על פסח, ראש השנה, המגילה והתרגומים הגדולה. אנחנו מזדהים", היא מסבירה, "אצלנו, כמו אצלכם, הכל כרוך זה בזה: הייסורים, המוות וההירואיות'."

הרחובות של היום – השטויטעלס של פעם – תוססים. תיירים ומקומיים גודשים את העיר. בגלריות "השלום" נמכרות יצירות של קדישמן, ופורטרטים של הפנסטרן ארתור רובינשטיין, המנצח דניאל ברנבויס ועוד. בחנות הספרים והדיסקים ברחוב יוזפה מוצגים לראווה ספרים ביידיש, בעברית ובפולנית.

קאשה וקשישטוף, חברי, מחכים לי בבית קפה "החדר" – אחד מבתי הקפה הכי טרנדיים בעיר. עם שארם של קפה צרפתי, צלילי ג'אז, קלייזמר וטעם של צ'ולנט, כבד קצוץ וצימקס בשבתות – זה המקום להיות.

"לחדר" נכנס בסערה מאצ'ק אושיקה בן 29, אותו פגשתי לפני כשנה. בשיער בלונדיני ארוך שגולש עד למותניים, פירסינג באף וחולצת טריקו עליה כתוב בעברית "תוצרת פולניה", הוא הציג אז את עצמו: "קוראים לי מאצ'ק. מתתיהו בשבילך אם תרצי", ונשק את גבי ידי. "אני פטרייט פולני", הוסיף ואמר. מאצ'ק ביקר בישראל פעמיים והפיץ, על חשבוננו, את בשורת האהדה לישראל בבתי ספר תיכוניים ברחבי ישראל.

"יתדעי לך, שיש לישראלים שלוש מילים יפות, שהמקור שלהן פה – בלגן, פרוטקציה וקומבינה. זה מראה כמה יש לנו במשותף". הוא אומר. "חוץ מזה הבנות הפולניות יפות, אבל הבנות בישראל יפות פי אלף", הוא מסכם וקורץ.

מסיבה יהודית מתקיימת כבר "האלכימיה", ברובע קז'ימייז'. מוסיקה, כולל שירים של עופרה חזה, שירי יידיש במקצבי האוס וריקודים עד אור הבוקר. בחוץ יושב איש מבוגר ופולט: "להיות יהודי, זה עכשיו במודה. יעבור להם", הוא אומר.

מייסד הפסטיבל היהודי בעיר, יאנוש מאקוד, גורס לעומתו שזו "רק ההתחלה". "אני פולני ציוני, לא יהודי, אבל מרגיש יהודי בכל רמ"ח אברי", הוא מגדיר את עצמו. "הגעתי לקרקוב ב-1988 באתי לקז'ימייז' וגיליתי שכונה נטושה, עם שני בתי כנסת בלי מניין. חיכיתי שם יחד עם הזקנים למניין במשך שעות. היה עצוב'."

טוב. אם נמשיך להחזיק בדעה שרק בסקנדינביה עזרו לנו, ולא נבין שדברים השתנו. היהדות צריכה להתאים את עצמה לשינוי. תתעוררו, תראו מה קורה היום בפולין, במרכז זה. יש פה דור שלם חדש שכבר לא יונק אנטישמיות מחלב אמו."

למקום נכנסת בחורה צעירה, ברברה, ומקשיבה לדבריו של אורנשטיין. "זו שאלה של זהות בשבילי. לא מזמן גיליתי שסבתי יהודיה. זה היה בחג הפסחא. קרובת משפחה מקיימברידג' שהתארחת אצלנו ראתה אותי ואת אמי מתכוננות ללכת לכנסיה. לשאלתה לאן אנחנו הולכות ענינו את המובן - לכנסיה. היא נראתה מבולבלת לרגע ואמרה לנו: 'אבל אתן יהודיות'. היינו בשוק. לא קלטנו. לא ידענו מה להגיד. לאט לאט זה נראה לנו טבעי, כי תמיד הרגשנו משהו שונה, ואני לא יכולה להסביר מה. התברר שסבתי היתה יהודיה ופחדה לספר. ההיסטוריה בפולין גרמה לה להסתיר את זה."

סיפורה של ברברה הוא מיקרוקוסמוס למצב החדש בפולין. סבה היה פולני קתולי וסבתה יהודיה. "הם חיו בגלוי ויצה, עיר בדרום פולין, וסבא שלי היה אנטישמי. סבתי היהודייה אהבה להגיד לו כל הזמן שהיא העונש שלו, והם היו צוחקים על זה. רק היום הבנו למה התכוונה."

בביקור קודם, לפני כשנה, פגשתי את פיטר, צעיר בעל מראה סלאבי קלאסי. "אני פיטר מנחם מירסקי", הציג אז את עצמו, ו"אני רוצה לחזור בתשובה", הוא אמר לי, אבל אני חשבת שהוא צוחק. לפני כשבועיים נפגשנו שוב. פיטר מנחם מירסקי, הוא כיום יהודי שומר מצוות, כשרות, שבת וחג.

"בהתחלה אנשים חשבו שהשתגעתי, אבל היום מקבלים את זה", הוא מספר. "זה התחיל בגלל המוסיקה היהודית. אצלנו בבית לא היו שיחות ידידותיות על יהודים. להיפך. חלק מהמשפחה היו אנטישמיים ולא דיברו על השורשים שלנו, שיתכן מאוד שחלקם יהודים. אבל לפני כמה שנים שמעתי מוסיקה יהודית והתהפנטתי. התאהבתי באנגריה, התחלתי להרגיש קשר רוחני למוסיקה הזו ולא ידעתי למה". פיטר, שכיאה ליהודי פולני אוהב געפילטע פיש, אפילו עבר ברית מילה. "הרוח היהודית שמנשבת פה בתקופה האחרונה הקלה עלי את התהליך", הוא אומר, "יאלל עדיין, יש כמה בני משפחה שאני לא מספר להם."

"איכה דודי"

את הביקור האחרון בפולין סיימתי בקבלת שבת במוזיאון היהודי גליציה שבקרקוב. מנהל המוזיאון, יעקב נוואקובסקי, פולני למהדרין עומד גאה ומסתכל ברבנית הרפורמית טניה סגל שרה ובעשרות פולנים, יהודים ולא יהודים, מצטרפים אליה. את "לכה דודי" החליף בטעות הבחור ששר לידי "איכה דודי", זה לא נשמע לי כמו שיבוש פונטי, אולי תיקון פואטי לרחשי ליבו.

גל הודוביץ

ד"ר אנה מריה אורלה-בוקובסקה, מרצה במכון לסוציולוגיה באוניברסיטת היגלונית של קרקוב, מוסיפה: "כואב לי שאתם כותבים על פולין רק בהקשר של מחנות המוות. צריך לזכור שאלה היו הגרמנים. כואב לי שגם באמריקה וגם אצלכם אנחנו 'האנטישמיים' וה'טפשים', זה לא נכון. חשוב שתכירו את ההיסטוריה גם מהצד שלנו. חשוב לי. חשוב לפולין וחשוב גם לכם."

"אני פולני", מסכם מאקוך את התופעה. "אני יודע ששלושה וחצי מיליון אנשים גרו כאן, אחים ואחיות שלנו, שנעלמו, שנרצחו. היו פולנים שעזרו לגרמנים, שהלשינו. ופתאום, נשארנו פה בלי היהודים. את חושבת ששש שנים של טרגדיה שנגרמה על ידי הגרמנים, צריכות למחוק 800 שנים של חיים משותפים?"

את הגישה של התמודדות אמיצה עם העבר מוביל הסופר יאן תומאש גרוס. הפולנים מתייחסים אליו כאל אחד האחראים העיקריים לרנסנס היהודי, למודעות, והוא מטרה לביקורת נוקבת מאוד מצד פולנים רבים. גרוס פירסם שלושה ספרים, שעוררו סערה בארצו: "שכנים", על הטבח שביצעו הפולנים ביהודים בידובנה; "פחד" שמתאר את הטבח ביהודי קילצה ב-1946; וספרו החדש הוא על פולנים המחפשים כסף בקברי יהודים בטרבלינקה אחרי המלחמה. איש לא אדיש שם לשמו. גרוס מספר לי כי אמו, פולנייה נוצרייה, הייתה פעילה במחתרת הפולנית, והיא שהצילה את בעלה היהודי, אביו של גרוס. "פולין היא ארץ ספוגה בדם יהודי והפולנים חייבים להתאבל על זה. עד שיצא הספר שלי, הם לא גילו עניין, ולא דיברו על כך. הם העדיפו להאשים את הקומוניזם, ובעיקר טענו שפולנים הצילו ונהרגו בשביל יהודים, ועשו מספיק בשביל יהודים במשך המלחמה. נכון, היו גם הרבה פולנים טובים וכתבו עליהם הרבה ספרים וסיפורים. אבל אני מכיר גם כאלה שעד היום אינם מודים שהם הצילו יהודים, כי עדיין פוחדים. אני כותב על מה שלא דובר ולא סופר. אין לי ספק שבזכות ספרי יש יותר ויותר פולנים שמוכנים להתמודד עם העבר, לדבר עליו, ובעיקר - להתפייס איתו ועם היהודים."

היהודים החדשים

אולגה ואנה הן צעירות שמתנדבות במרכז היהודי בקרקוב - JCC. "המון באים לפה להתנדב או למצוא תעסוקה לקיץ" הן אומרות. בבית של אנה דיברו על מורשת יהודית "למרות שאנחנו פולנים אדוקים, ידעתי שנשארו בפולין כמה יהודים, והיה לי חלום לפגוש אותם", מספרת אולגה ומגלה שיש בעיר משפחות שעדיין מסתירות את השורשים היהודיים שלהן "כי פה, זה כמו לצאת מהארון. יש כאלה שאין להם אומץ, ויש את אלה שרק מחפשים את השורשים היהודיים שלהם". לאחרונה שמעתי על אשה שרק בגיל 90 סיפרה לנכדתה שהיא יהודיה. "סבתא שלי", אומרת לי בחורה אחרת במרכז "לא מודה..."

יהודי, כך טוענים כולם, כבר אינה מילת גנאי בפולין. "להיפך", אומרים לי איבשל ומתאוש, שני צעירים פולנים, שגילו לא מכבר את עבר משפחתם. מתאוש מספר שאף עבר ברית מילה והוא לוקח חלק פעיל בכל החיים היהודים שמתעוררים פה.

ראש ה-JCC, יונתן אורנשטיין, יהודי אמריקאי שעלה לישראל, שירת בצבא ומתגורר בפולין כבר עשר שנים. "יש כאן תחייה מחודשת". יש משפחות ששינו שמות, חיו תחת מעטה של נוצרים, ועכשיו חוזרות אלינו וזה מדהים ומסעיר, וזה לא קורה בשום מקום אחר באירופה. אנטישמיות יש בכל מקום בעולם, אבל דווקא בפולין היא נוכחת פחות ופחות. אובייקטיבית, פולין היא המדינה שחיו בה הכי הרבה יהודים בעולם, רובם נרצחו, וכמעט ארבעים שנה אסור היה לדבר על זה. היום הם רוצים לדעת מה קרה לאלה שהיו חלק בלתי נפרד מהמדינה שלהם. "היהודים והישראלים חייבים להיות חכמים ולהבין איפה בעולם מצבנו כיהודים טוב יותר. בפולין 2011 להיות יהודי זה

ד"ר יצחק מספרד

בחברת המחולקת בשדה התעופה של קרקוב, Krakow. Welcome מתפרסמת, באנגלית, פולנית וגרמנית, כתבה על ד"ר יצחק מספרד. לכתבה צורפה (ללא הסבר) התמונה שכאן של בית הכנסת איזאקה. וכך נכתב:

"רובע קז'ימייזי שהוקם ב-1335 על ידי המלך קז'ימייזי הגדול, אוכלס בחלקו הגדול על ידי יהודים אשר יצרו באופן זה עיר נפרדת, "שטטל" יהודי. תושבי השטטל היו סוחרים, בעלי מקצוע, מורים, שופטים, רופאים ואנשים אמידים.

בשנת 1492, שהיא השנה האחרונה למלכותו של המלך קז'ימייזי יאגילונצ'יק, הגיע לפולין, מספרד, הרופא ד"ר יצחק שנודע בשם ד"ר יצאצ'קו. בתחילה התיישב הרופא בלבוב, אך לאחר מספר שנים עבר לקרקוב, ומיד יצא שמו לפניו כרופא מצויין. שמו הגיע גם לחצר המלך והוא הוזמן לשמש כרופאו של המלך יאן אולברכט, שירש את הכתר לאחר מותו של אביו המלך קז'ימייזי יאגילונצ'יק. המלך היה מרוצה מאד משרותיו של הרופא, וכאות הוקרה פטר אותו ואת משפחתו מתשלום מיסים וממילוי חוקים שאחרים היו חייבים בהם. כך הפך הרופא לנתין מכובד של הכתר, תואר שהתלוו אליו גם זכויות יתר רבות.

כשנפטר המלך יאן אולברכט בשנת 1501 הומלך תחתיו אחיו הצעיר, אלכסנדר, ויחד עם הכתר הוא "ירש" גם את הרופא של המלך. שמו של ד"ר יצחק יצא למרחקים, מחוץ לגבולות פולין, וכך, כשחלה החאן של הוולגה – נשלח ד"ר יצחק לרפאו. כאות הוקרה על הצלחת הריפוי זכה הרופא להכנסה

הכותל המזרחי מעידות על כך). בית הכנסת של ר' אייזיק היה הגדול והמפואר בבתי הכנסת שבקז'ימייזי. הוא ניצב בפינת רחובות יעקובה ואיזיקה, וחזיתו לרחוב קופה. בכניסה הותקן שער מקומר מאבנים מסותתות סיתות גס, ומדרגות הובילו בחזית המערבית לעלייה לעזרת הנשים. אולם התפילה הגבוה היה במידות 12 x 17 מטר, ועוטר בשפע קישוטים גאומטריים. במאה ה-19 נבנתה בחזית המערבית כניסה ראשית חדשה, וב-1924 נבנו מדרגות דו-טוריות, כשהטור השמאלי של המדרגות הולך לבית תפילה שנבנה באותו מקום – בית התפילה מזרחי. בחלק הצפוני של חצר בית הכנסת נבנה באותה שנה בנין הנהלת בית הכנסת. המבנה והגג שופצו בשנות השמונים, וכך גם שוחזר חלק מעזרת הנשים ואולם התפילה הצפוני. הבנין נמצא בבעלותה של הקהילה היהודית בקרקוב.

וכבוד נוספים. הרופא היהודי המשיך לשרת את חצר המלך גם בתקופת המלך זיגמונט "הזקן".

יהודי קרקוב קנאו בזכויות היתר המלכותיות להן זכה הרופא, והאשימו אותו בסיפור שקרים ובעיקר בכך שמוצאו אינו ממשפחה מכובדת. טענה זו הופרכה על ידי ד"ר יצאצ'קו שהוכיח כי מוצאו ממשפחה מכובדת שהתגוררה בירושלים.

בשנת 1510 נפטר הרופא המלכותי, והמלך זיגמונט "הזקן" העניק לאלמנתו, עד ליום מותה, את כל הזכויות שהיו לבעלה המנוח.

אכן סיפור יפה, אך לא נראה שקשור לבית הכנסת איזאקה. הנה הסיפור כפי שאנו מכירים אותו:

פרנס קז'ימייזי, ר' אייזיק ר' יעקליס, הוא יצחק יעקובוביץ', קיבל מהמלך ולדיסלב רשיון לבניית בית התפילה הפרטי בשנת 1638, אך בשל מחאת ראשי המנזר הקנוני הסמוך הופסקה הבניה והיא נשלמה בשנת 1644 (כתובות ביציע עזרת הנשים ועל

מי היה מאמין?

להלן מאת עמית לוינטל מתוך ספורט היום, 10.8.2011

"ברגע אחד הפך מאור מליקסון לאגדה

בוויסלה קרקוב ובפולין... "מאור הוא השחקן הכי חשוב שלי, אני לא מדמין איך ויסלה תשחק בלעדיו" אומר מאמן ויסלה רוברט מסקאנט, "הוא שחקן מיוחד, זה שעושה את ההבדל במשחק הקבוצתי"... פתיחת העונה הנוכחית רק מיצבה את מעמדו של מליקסון כאליל של אוהדי ויסלה והכוכב הראשי ב"אקסטראקלאסה" (הליגה הפולנית)... ההשפעה של מליקסון כה גדולה, עד שקבוצות פולניות דוגמת לגיה ורשה וקראקוביה עסוקות בחיפושים אחרי שחקנים ישראלים..."

שחקני קבוצת הכדורגל של "מכבי קרקוב" בימים שלפני המלחמה.. מימין לשמאל: עומד שני מימין – נתן דב פמפר, לצידו שמילק פמפר (שניהם דודיו של עמי פמפר), אחריו מריאן ויינרב רומן וולפילר (אחיה של גניה מנור)

צו גירוש לגטו

Der Beauftragte des Distriktschefs
für die Stadt Krakau

Krakau, den 22 SEP 1941

Der Jude Fürber Leizer
Die Jüdin

welche(r) seine (ihre) Kennkarte
am 25 SEP 1941 im Bezirksamt X.

zu beheben hatte, ist verpflichtet, bis 29 SEP 1941 in den Judenwohnbezirk
umzuziehen.

Das Umzugsgut unterliegt keiner Beschlagnahme.

Im Auftrage:

לזכרם

בארכיון התמונות נמצאת תמונתו של ידיד משפחה של אמי, אוסקר וואל. התמונה צולמה בפברואר 1942 בגטו קרקוב, ברחוב

יוזפינסקה, בכניסה לבית מגוריהם. בתמונה: לולה וואל, רעייתו של אוסקר, יחד עם שני בניה התאומים ברונו וארתור.

לולה ושני בניה נשלחו באקציה של יוני 1942 למחנה המוות בלז'ץ. אוסקר נשאר בגטו. הבן ברונו הצליח לקפוץ דרך חריץ ברצפת הקרון, ואחרי טלטולים ונדודים חזר לגטו. מאוחר יותר, שניהם נשלחו אל מותם בבלז'ץ.

את הצילום, שיקר לליבי, הצלחתי לשמור במהלך כל המלחמה, כשאני מסתתרת בניירות אריים.

אירנה הימבלאו-יוהנס

שמו העברי היה **דוב**, אבל כולנו קראנו לו **בנק**. היינו חברים טובים. הלכנו לאותו בית ספר, היינו באותה תנועת נוער, ואחר כך באותו מחנה. תמיד היה רזה מאד. נראה חולה שחפת. דאגנו לו ועזרנו לו ככל יכולתנו. בהיותנו בקפריסין התחתן עם לאה-לילי, בחורה עם שכל בריא ותבונה מעשית. בארץ גרו בחיפה, הסתדרו מצויין. שני ילדים. הכל טוב. לעתים קרובות ביקרתי אותם. והנה הודיעה לי אשתו שבנק, חברי, נפטר. התאבלתי עליו כעל בן משפחה, וכזה הוא בליבי.

בנק היה תולעת ספרים ותעב ידע. קרא ספרים באנגלית, בלע ספרים באיטלקית, והקפיד שילדיו ילמדו ויתקדמו. וילדיו לא אכזבוהו. הקימו משפחות וילדו לו נכדים. יהי זכרו ברוך

לאה שנער

בין מסמכי נמצא המסמך שבצילום: צו מטעם השלטון הנאצי המחייב את אבי, לייזר קרבר, לעבור לגור בגטו. וזה לשון הצו:

קרקוב, 22 ספטמבר 1941

הממונה מטעם מפקד האזור לעיר קרקוב.

אל היהודי קרב ליזר

הנך נדרש בזאת, בהצגת מסמך זה במשרד האזורי מס' 10, לקבל את תעודת הזהות שלך ואת סרט הזרוע היהודי, המוטל על ידי השלטון, כנגד תשלום של 20 זלוטי. הנך מחוייב לעבור להתיישב באזור מגורי היהודים עד ליום 29 בספטמבר.

חתום (-)

כעבור יובל שנים ביקרתי באזור הגטו, במקום בו עמד שער הכניסה. מצאתי את המקום המדויק, אך לא היה סימן וזכר לשער, וגם לא לוח זכרון. העוברים ושבים לא היו מודעים לייחודו של המקום, אך הם הזכירו בצער את "התקופה המרטרולוגית הנוראה ההיא". אני חשתי אכזבה ועלבון.

משה קרבר

ארגון יוצאי קרקוב בישראל

אבל, מרכין ראש ומשתתף

בצער המשפחה

על מותו של

נח פלוג ז"ל

יו"ר מרכז הארגונים של

ניצולי השואה בישראל

ארגון יוצאי קרקוב בישראל

אבל, מרכין ראש ומשתתף

בצער המשפחה

על מותו של

אריה אדליסט ז"ל

יו"ר ארגון יוצאי

צ'נסטוחובה בישראל

מתוך "בדרכים – סיפורו של ירמי קידר"

הסבים: מימין אליעזר וורצל ודב גינץ

נולדתי בקרקוב, עיר הבירה ההיסטורית של דוכסות גליציה המערבית. משפחת גינץ, המשפחה של אמא, הייתה מבין המשפחות שעזבו את הרובע היהודי והתיישבו ברובע הבורגני פודגוז'ה מעברו השני של נהר הוויסלה החוצה את העיר. לסבא גינץ, **דב (ברנרד)**, היה בית מלאכה לפחחות ברחוב לימנובסקה שברובע פודגוז'ה. היה זה עסק מצליח ביותר, וגאוות המשפחה הייתה על כך שסבא זכה במכרז לשיפוץ גג הכנסייה של קרקוב, שהינה הכנסייה השלישית בקדושתה בפולין. סבתא **חנה**, אשתו, הייתה עקרת בית, ויחד הם ניהלו אורח חיים יהודי בורגני מודרני. סבא היה בעל מראה אוסטרי, הוא נהג ללבוש חליפות, ומכיסו בצבץ שעון כיס מזהב. סבא וסבתא גינץ ראו את עצמם כפולנים, והשתדלו להרחיב את עולמם מעבר לתרבות היהדות המסורתית. בביתם דיברו יידיש,

אך שלושת ילדיהם, אמי גוסטבה (גוטקה) אחיה מנייק ואחותה אדלה, כבר למדו בבית הספר פולני ורכשו השכלה תיכונית שכללה שפות כמו פולנית וגרמנית וכן השכלה כללית רחבה.

אבא שלי, לעומת זאת, גדל מעבר לנהר בצידה השני של קרקוב, ברובע קז'ימז' היהודי. אבא – ניסן (נתן) וורצל גדל בבית יהודי דתי והתחנך בגימנסיה העברית. הוא היה הבן הרביעי במשפחה. אביו, סבא אליעזר, גידל את כל חמשת ילדיו על ברכי היהדות, אך למורת רוחו, כולם, פרט ליעקב נתנאל שנפטר משחפת בגיל צעיר, זנחו בבגרותם את הדת. דולק, אחיו הגדול של אבא, פנה לעסקים וניהל אורח חיים חילוני. אחותו של אבא קרולינה (קארה) למדה רוקחות ותכננה לפתוח בית מרקחת, ואווה (חווה) אחותו השנייה, הפכה קומוניסטית, רחמנא ליצלן.

אבא שלי היה אדם פתוח, חכם ובעל מחשבה חופשית, ככזה הוא לא יכול היה להגביל עצמו לאורח החיים היהודי הדתי. בנוסף, ההתפתחות הטכנולוגית והחיים הסוערים של ראשית המאה העשרים קראו לו להיפתח החוצה לעולם, לצאת, ללמוד ולהרחיב אופקים. כמו כל ילד יהודי דתי, אבא קיבל מאביו לבר המצווה טלית ותפילין. "אתה מניח תפילין כל יום?" שאל אותו סבא אליעזר לאחר זמן מה. "כן בטח." ענה לו אבא בביטחון. סבא אליעזר כבר היה למוד ניסיון, וכיוון שכך, כשאבא שלי לא ראה, הוא קשר קשר ברצועות התפילין שלו והניח אותם כך בתוך השקית. "אתה מניח תפילין כל יום?" הוא שב ושאל את אבא לאחר כמה ימים. "כן בטח." חזר אבא על תשובתו בלי היסוס, אלא שנימת הביטחון התחלפה מהר מאוד במבוכה, כשסבא הוציא מהשקית את התפילין הקשור. בפעם אחרת סיפר אחד השכנים לסבא: "אתה יודע?!" הוא אמר. "ראינו את הבן שלך נוסע בחשמלית בשבת." "זה לא הבן שלי." מיהר סבא להשיב.

אבא שלי סיים, אם כן, לימודי גימנסיה בגימנסיה העברית, ולאחריהם נסע לגרמניה כדי ללמוד מקצוע. עד היום איננו יודעים בוודאות איזה מקצוע הוא למד. ישנם סיפורים ודעות לכאן ולכאן בעניין זה, אך דבר אחד בטוח, אבא למד את העולם. הוא שהה שנים אחדות במנהיים בגרמניה ושנים אחדות בווינה ערש התרבות האוסטרית. בשנים הללו הוא נחשף לתרבות הגרמנית, הכיר את עולם העסקים ולמד מקרוב את אורחות הגרמנים והתנהלותם, ידע שהסתבר כמשמעותי ביותר בשנים שבאו אחר כך.

לקראת סוף שנות העשרים לחייו חזר אבא לקרקוב. בינתיים, אמו פריידל נפטרה, וסבא אליעזר נשא אישה שנייה. סבא חי חיים דתיים אדוקים בקיצוניות. "אתה לא יכול לחיות לבד." אמרו ראשי הקהילה ורבני בית הכנסת

בתום תקופת האבל. "אתה צריך להתחתן." הם קבעו, אז סבא התחתן, אך אבא שלי מעולם לא קיבל את השידוך. אותה אישה, אסתר שמה, מעולם לא ביקרה בביתנו, ולמעשה שמה נודע לי מבת דודתי הנקה רק הרבה שנים אחר כך. אצלנו בבית אסור היה לומר את שמה. בין אבא לסבא אליעזר שרר מתח תמידי, חלקו בשל אותה אישה, אך רובו בשל אורח החיים החילוני שאבא בחר לעצמו.

אבא נישא לאמי בשנת 1929. הוא היה אז בן עשרים ותשע, ואימא הייתה כבת עשרים ושש. הם הכירו בשידוך. אימא עבדה אז כפקידה בחברת ביטוח, ואבא חיפש להשתלב בעולם העסקים המקומי ומצא עבודה כסוכן המכירות הבלעדי של מפעל 'קורד', מפעל בבעלות יהודית לייצור כלי בית ומטבח מאמיל. לאחר הנישואין שכרו הוריי דירה בקומת הקרקע של בית מספר 29 ברחוב יוזפינסקה הסמוך לוויסלה ברובע פודגוז'ה. סבא וסבתא גינץ גרו שתי קומות מעליהם, ואיתם גר גם הדוד מנייק, אחיה הצעיר של אמי. מנייק היה גבר בר שרירי, שעבד כמכונאי רכב והחזיק אופנוע. הוא נראה ההיפך הגמור מהסטריאוטיפ היהודי ונהג ללכת מכות עם השקוצים – אותם פולנים אנטישמים שהציקו ליהודים. אחותה של אמי, אדלה, נישאה ליהודי גרמני וחיה איתו ועם שני בניהם בגרמניה.

כשנתיים אחרי שהוריי נישאו, באפריל 1931 נולד אחי הבכור. פרדיננד קראו לו או פרדז'יו בחיבה, וכמקובל הוסיפו שם יהודי – אפרים, כנראה על שם אחיו של סבא אליעזר. חמש וחצי שנים אחרי כן באוקטובר 1936 נולדתי אני. יז'י היה השם שניתן לי, שם פולני ידוע ומקובל. בחיבה נקראתי יורק, או יורצ'ק, כפי שנהגו הוריי לומר. בנוסף קיבלתי שם יהודי – ירמיהו, אך אז אף אחד לא העלה על דעתו שאני אעשה בו אי פעם שימוש.

כמו אימא, גדלנו גם אנו בבית יהודי מודרני, בית שדיברו בו פולנית. בית שקראו בו ספרים בפולנית ולמדו היסטוריה של העם הפולני. הוריי לא שמרו שבת, אך אימא שמרה על מטבח כשר כדי שסבא אליעזר יוכל לבקר אצלנו. מידי שבת סבא אליעזר חצה את הוויסלה ועשה ברגל את דרכו מביתו ברובע היהודי אלניו. הוא נהג לשבת לשולחן מול אבא, לשתות תה שנמזג מסמובר אשר רתח במשך כל השבת ולהחליף דברים עם אבא. היו אלו שיחות מאופקות ומתוחות. באחת הפעמים אבא שלי מולל בין אצבעותיו פיסת נייר ובהיסח הדעת קרע אותה. כשסבא שלי הבחין בדבר, הוא קם ממקומו בחמת זעם. "אתה לא תראה אותי כאן בשבת יותר!" הוא הכריז, "כאן מחללים שבת." אמר בכעס, ואכן מאז אותה שבת סבא אליעזר לא בא לבקר יותר בשבתות.

”בדרכים - סיפורו של ירמי קידר” (המשך)

באולם, פרט ליחסים המתוחים של אבא עם אביו, החיים בבית ברחוב יוזפינסקה 29 היו נוחים וטובים. אבא היה סוכן מכירות מצליח ומוכשר, ואנחנו נהנינו מאורח חיים אמיד. אימא אשר הפסיקה לעבוד אחרי הנישואין ניהלה את משק הבית ביד רמה. היו לנו בבית שתי עוזרות: אחת התגוררה איתנו וישנה על מיטה מתקפלת במטבח. היא קמה בבוקר לפני כולנו כדי להסיק את התנורים והייתה אחראית על עבודות הניקיון והבישול. בנוסף לה הגיעה פעם בשבוע עוזרת נוספת כדי לעשות כביסה. מלאכת הכביסה הייתה אז עבודה קשה ומורכבת, ואדם אחד לא יכול היה לשאת לבדו בנטל. בסיר גדול הרתיחו מים, אל הסיר הכניסו את הכביסה, אחר כך שפכו את הכבסים לגיגית, שפשו על קרש ותלו לייבוש. פרט לעוזרות הייתה אומנת שטיפלה בנו הילדים. האומנת בילתה איתנו במשך היום: היא אכלה איתנו, שיחקה איתנו ולקחה אותנו לטייל בפארק הסמוך. אז, לא נהגו לשלוח ילדים לגן, ועל כן עד גיל בית הספר התחנכנו בבית. במשך השבוע בילינו אך מעט עם אבא ועם אימא. הבילוי המשותף היה בקיץ, בחופשה. בקיץ נסענו לזקופנה בהרים או למעיינות מינרליים ברבקה זדרוי. כמקובל בקרב משפחות במעמדנו, נהגנו לשכור שם בית למשך שלושה או ארבעה שבועות ולנפוש שם.

אימא שלי הייתה גברת מטופחת שהקפידה להתלבש ”קום איל פו”. בזיכרונות המטושטשים שלי מלפני המלחמה אני זוכר אותה שמחה וחייכנית. אני זוכר את שניהם, אותה ואת אבא, אנשים צעירים ושמחים שכל החיים פרושים לפנייהם. בערבים הם בילו בתיאטרון עם חברים. תיאטרון נחשב אז לבילוי התרבותי היאה לאנשים במעמדם. הם נהגו ללכת לרינק - של קרקוב - הכיכר המרכזית, ולשבת עם חברים בבתי הקפה של לינייה אה-בה - Linia A-B בכיכר המרובעת. חבריהם היו יהודים כמוהם, צעירים בני המעמד הבורגני, אנשים אופטימיים

ענת קידר

נ'י מכיר?

בתמונה:
פנחס בוכפירר
Buchfuhrer
ואחותו רוז'ה לפני
כניסתם לגטו,
בשנת 1940.

התמונה נמסרה על
ידי אביהם למכר
פולני, ומשם, בדרך
לא דרך, התגלגלה
התמונה אל מירי
גרשוני-שיפריס.

מי שמזהה את
הצעירים ויכול
לשפוך אור על
גורלם יתקשר
לטלפון
03-5354344 או
mirige1@bezeqin

ב”בית יוסף באו” נפתחה תערוכת כרזות מיוחדת בנושא ”בטיחות ובריאות בהומור” אשר צויירו על ידי יוסף באו ז”ל. תערוכת הכרזות תסייע להגביר את המודעות לסכנות הבטיחותיות והבריאותיות במקומות העבודה. התערוכה תהיה פתוחה במשך כחודשיים בבית יוסף באו, רח’ ברדיצ’בסקי 9 בתל אביב.

תיקון טעות: ד”ר פנינה מייזליש מבקשת להבהיר כי במאמר על הפוגרום בקרקוב שהתפרסם בגליון הקודם, היה צריך להיות ”באותו היום נספו חמישה יהודים” ולא כפי שנכתב.

דמי חבר לשנת 2011

מי שטרם שילם את דמי החבר השנתיים, בסך 150 שקל, מתבקש לעשות זאת בהקדם.
המחאות יש לשלוח
אל ארגון יוצאי קרקוב בישראל ת.ד. 17209, תל אביב 69051

כל תרומה נוספת תתקבל בתודה ובהוקרה

יוליוש פלדהורן, אגדה של מורה

לצעירים "כנפים צומחות לאנשים" על ההיסטוריה של התעופה, "דרקון הברזל" על קטרי הרכבות, וספרים נוספים על תולדות הדואר והטלגרף. בשנות העשרים והשלושים כתב בעתונים "גזטה ליטרצקה" (Gazeta Literacka) ו-"מי שצ'ניק ז'ידובקי" Żydowski Miesięcznik

רעייתו של פלדהורן, סטלה, דוקטור ללימודי אנגלית וגרמנית באוניברסיטה היגלונית, היתה אף היא משוררת ומתרגמת.

עם פרוץ המלחמה התגייס לצבא הפולני ונפל בשבי הגרמני ליד לובלין. הוא הצליח להמלט משוביו והגיע ללבוב, שם חיכו לו סטלה רעייתו ובתו. עד לכיבוש לבוב על ידי הגרמנים, ב-1941, המשיך פלדהורן ללמד בבית ספר בעיר, אך נאלץ להמשיך בנדודיו. המשפחה חזרה לפולין הכבושה, פלדהורן הצטרף למחתרת, והשתמש בשם בדוי כדי להמלט מגרמנים.

ב-11 באוגוסט 1943 נאסר יחד עם אשתו והוצא להורג בויליצ'קה. תלמידיו יזכרוהו לעד.

פרופ' אלכסנדר סקוטניצקי הוציא לאור, לאחרונה, ספר המוקדש לזכרו של **יוליוש פלדהורן**, משורר, מתרגם, מורה מוכשר בגימנסיה העברית בקרקוב. הספר כולל עשרות מאמרים המספרים את סיפורה של משפחת פלדהורן ואת סיפורה של הקהילה היהודית בעיר. עשרות תמונות, חלקן יחודיות, מעטרות את הטקסט.

יוליוש פלדהורן נולד לפני כ-110 שנים בטרנופול, אך את כל חייו חי בקרקוב. כאן, לאחר סיום לימודיו בשנת 1919 בגימנסיה ע"ש הקדוש יאצק שברחוב שיינה, החל בלימודים בפולטנה ללימודי פולין, רומא ופילוסופיה באוניברסיטה היגלונית, וסיים את עבודת הדוקטורט שלו בנושא "המלט בפולין". כבר ב-1923 החל ללמד לשון פולנית בגימנסיה העברית והמשיך בהוראה עד יומו האחרון, במקביל לעיסוקים נוספים בתחומי התעניינותו.

בשנים 1922-1932 פרסם שלושה ספרי שירה פרי עטו: "בתים", "אתמול, היום, מחר", ו-"בגן אחיו של כריזוסטוס", וכתב ספרים

Aleksander B. Skotnicki

JULIUSZ FELDORN

Poeta, pisarz, tłumacz,
wybitny polonista Gimnazjum Hebrajskiego
w Krakowie

Kraków 2011

לזכרה של ד"ר פלמון

באוגוסט האחרון מלאה שנה לפטירתה של ד"ר **ריטה פלמון-הופמן ז"ל**. ד"ר פלמון נולדה בקרקוב ב-1930 לאביה, עורך דין ידוע בעיר ולאמה הרוקחת. לפני המלחמה למדה ריטה בבית ספר עברי בקרקוב.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה נמלטה המשפחה בת שלוש הנפשות לרוסיה. האב שמעון הופמן חזר לפולין לרגל עבודתו ונספה, כמו מיליוני יהודים, כנראה במחנה ההשמדה בלז'ץ. אחרי המלחמה ריטה ואמה שבו לקרקוב. ריטה עמדה בהצלחה בבחינות הבגרות, והחלה בלימודיה בפולטנה לרפואת שיניים באוניברסיטה היגלונית בקרקוב. היא בלטה בין כל הסטודנטים כתלמידה מצטיינת, אינטליגנטית ואינטלקטואלית. את הלימודים סיימה בהצטיינות יתרה והדיפלומה שלה היתה בצבע אדום, בעוד שזו של שאר הסטודנטים אשר קיבלו דיפלומה רגילה, היתה בצבע שחור.

בסיום לימודיה ריטה קיבלה הצעה יוצאת דופן מפרופ' בולסלב סקרז'ינסקי, שהיה ראש הפקולטה לכימיה. האחרון הציע לפתוח עבורה מסלול במסגרת כימיה פיסיולוגית, תת-מחלקה זו היתה אמורה להתנהל ע"י ד"ר פלמון. ריטה ראתה בהצעה מחמאה גדולה, ותחילה הסכימה לה, אולם בסופו של דבר ויתרה, שכן התכוונה לעלות לישראל עם אמה. אחר שהוסמכה כרופאה עבדה במשך שבע שנים

בקיניקה האוניברסיטאית בקרקוב. היתה זו תקופת עבודה מדינית ודיקטטורית פוריה מאד, תקופה בה הרצתה עשרות הרצאות והשתתפה באופן פעיל בהוראה לסטודנטים באוניברסיטה היגלונית. בשנת 1957 עלתה ד"ר ריטה פלמון לישראל עם אמה והתיישבה בחיפה. בתחילה עבדה כרופאת שיניים בקופת חולים הכללית, ולאחר מספר שנים פתחה מרפאה פרטית. ריטה היתה בעלת אישיות צנועה ובעלת מזג נוח, טובת לב ועזרה ברצון לכולם. היא נענתה ברצון והושיטה עזרה ועצה לעמיתיה ומכריה. היה לה ידע רחב אופקים, אבל היא מעולם לא התגאתה בכך. פרידתה מהעולם, לאחר מחלה קשה, היתה אבדה גדולה למשפחתה, ונגעה ללבם של כל חבריה ומוקיריה, והותירה אותם כיתומים. ריטה תשאר תמיד בלבנו ובזכרוננו. יהי זכרה ברוך.

ד"ר אלכסנדר אלוהנד

מענק חד פעמי לעובדי הגטאות:

ניצולי שואה שעבדו בגטאות במהלך מלחמת העולם השנייה ולא קיבלו תשלום או מענק, זכאים למענק חד-פעמי בסך 2,000 יורו.

בעקבות לחץ של ממשלת ישראל וארגוני הניצולים החליטה באחרונה ממשלת גרמניה לשלם 27 מיליון יורו לניצולים אלה.

בקשות יש להגיש עד סוף דצמבר 2011.

לברורים ניתן
להתקשר למספר
*8840